

Tembel Çocuk

Doç. Dr. Norma RAZON*

Pekçok anne baba için çocuklarının okula başlaması önemli bir olaydır. Ailenin okul, öğretmen ve dersler hakkındaki görüş ve düşünceleri, çocuğun okul hayatını, okul başarısını, hatta öğretmeni ve arkadaşları ile kuracağı ilişkileri etkiler.

Bazı anne-babalar çocuk okula gitmeğe başlayınca, sorumluluğu omuzlarından atmış olduklarını ve bunu okula yüklediklerini düşünerek rahatlarlar. Bazıları ise çocuğun okuldaki başarı durumuna, gerektiğinden çok önem vererek, çocuklarını sıkırlar. Bir kısmı da —çoğunluğun bu gruba girdiği söylenebilir— ilgili olmakla beraber yararsız bir seyirci olarak kalırlar. Bu gruptaki anne-babalar, çocuklarının okul problemine gerektiği gibi eğilmezler, ancak çocuklarının yaramazlık veya tembelliğinden şikâyetçi olunduğu hallerde işe karışmaları gerektiğini zannederler.

Bugün okul çağında çocukları olan pekçok anne-baba, çocuklarının tembelliğinden şikâyetçidirler. «Benim çocuğum tembel, bir türlü çalışmıyor, ne cezadan anlıyor, ne de dayaktan» veya «Benim çocuğum çok zeki, istese yapar, ne yazık ki tembel» diyenler, yerinde bir teşhis koyduklarını bu formülle de çocuklarının sorununu çözümlediklerini sanırlar. Oysa çocuklarının neden tembel olduğunu neden çalışmadığını, neden başarılı olmadığını araştırmayan anne, baba veya eğiticidir tembel olan.

Gerek aile, gerek öğretmen tarafından tembel damgasını yiyen çocuk genellikle azarlanır, cezalandırılır, hatta dövülür. Tembellik olarak adlandırılan bu okul başarısızlığının, bedensel veya ruhsal nedenlerden mi, duyu organlarındaki bir kusurdan mı, yoksa çocuğun ailesi, öğretmeni veya okul arkadaşları ile kurduğu bozuk ilişkilerden mi kaynaklandığını araştırmak gerektiği nadiren akıllarına gelir.

Bu durumda yapılacak ilk iş, çocuğu genel bir sağlık muayenesinden sonra, bir ruh hekimi (çocuk psikiyatrisi) ile uzman bir pedagoğ veya psikoloğun kontrolundan geçirmek ve çocuğun temel sorunlarını saptayıp, gerekli önlemleri almaktır.

Nedenlerini araştırmadan, tembellik olarak adlandırılan okul başarısızlığını doğuran pekçok faktör vardır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralıyabiliriz :

(*) İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Pedagoji Kürsüsü Öğretim Üyesi

- A) Zekâ yetersizliği
B) Fiziksel veya fizyolojik bir kusur
C) Duygusal veya ruhsal bir bozukluk
D) Eğitimsel veya pedagojik bir hata
- a) Anne-babanın tutumu
b) Öğretmenin davranışları
c) Öğretim yönteminin çocuğa uygun olmaması
d) Ailenin okul ve okumaya verdiği değer (Çocukta motivasyon eksikliği)

Yukarıda sözünü ettiğimiz faktörler tek başlarına bile, okul başarısızlığı yaratabilecek niteliktedirler. Örneğin, **zekâ geriliği** pek çok öğrencinin başarısızlığının temelinde yatan bir faktördür. Gelişmesinde gerilik olan çocuk, çok erkenden uyanık anne babanın veya çocuk doktorunun (eğer çocuğun gelişimini izleyen bir doktor varsa) dikkatini çeker. Oysa donuk zekâlı veya gerilik sınırında olan çocuğun problemi ancak okul çağında ortaya çıkar.

Okul öncesi dönemde görünürde sorun yaratmayan bu çocuk, okul yıllarında şikâyet kaynağı haline gelir. Bütün iyi niyetine ve çabalarına rağmen işlenen konular güçleştikçe, dikkatini bir konu üzerinde toplamakta zorluk çeker. Belleme gücüne sahip ise, verilen şiiri de, dersi de ezberler, arada iyi not aldığı da olur, ancak anlamadan ezberlediği dersi hatırında tutamaz ve gerektiğinde bu bilgiyi kullanamaz. Bu tür bir öğrenci ezbere dayanan derslerde başarılı da olsa, okuma, yazı, imla ve aritmetikte güçlüğü uğrar.

Bazı hallerde zekâ geriliğinden doğduğu zannedilen okul başarısızlığı çocuğun öğrenme süratinin ağırlığından kaynaklanır. «Ağır öğrenen çocuklar» adı ile tanımlanan bu çocuklar, yapıtlarından daha ağır öğrenen, daha yavaş gelişen çocuklardır. Gelişme ve öğrenme süratleri yapıtlarından ağır olan bu çocukları, özel eğitimle geliştirmek ve yetiştirmek gerekir.

Zekâ yetersizliği olarak ele aldığımız bu hallerde yapılacak işler : Eğer çocuk dersleri takip edemeyecek durumda ise onu, özel sınıfa vermek veya onu yetiştirmek için evde alıştırma yaptırmak gerekir. İleri derecede zekâ geriliği olan çocuklar, normal bir okul hayatı geçiremezler. Ancak özel eğitimle, ev ve okul hayatına kısmen de olsa uyumları sağlanabilir. Bunlar devamlı olarak nöro-psikiyatr, doktor ve psikolog kontrolü altında bulundurulması gereken çocuklardır. Bunlara verilen eğitimin amacı, çocuğu canlandırmak, aktif hale getirmek, ilgi ve dikkatini uyandırmak, el becerisi kazandırmak ve çocuğu kendi kendini idare edebilecek sosyal bir varlık haline getirmek, aileye yük olmamasını sağlamaktır. Beden hare-

ketleri, ritmik jimnastik; katlama, kesme, dikme, dokuma, bahçe işleri gibi el faaliyetleri bu çocuklar için ideal alıştırmalardır. Bu çocukların ileride bir meslek sahibi olmaları uyum güçlerine, yeteneklerine ve el becerilerine bağlıdır. Bu çocuklara çiftçilik, bahçıvanlık, dericilik, kunduracılık, yorgancılık, döşemecilik gibi el sanatları kazandırma en yararlı eğitim şeklidir.

Eğer çocuk yavaş öğrenen, ağır gelişen bir öğrenci ise, ailenin öğretmenle işbirliği yaparak öğretim yöntemini saptaması, çocuğu teşvik etmesi, ona cesaret ve güven vermesi gerekir. Çocuk yavaş da olsa başardığını görünce kamçılanır. Başarılı olduğu alanlarda onu ödüllendirmek (haksız ödüllendirmeden kaçınmak) güzel yaptığı bir şeyi odasının veya sınıfın bir köşesine asmak, başarısız olduğu alanlarda da ona yardımcı olmak yerinde olur. Başarabildiği düzeyden hareket ederek, küçük gruplar halinde ve özel öğretim yöntemleriyle uygun bir program izlenerek yapılan eğitim ve öğretim bu tür çocukları başarılı kılmanın tek yoludur. Bazı hallerde çocuğu doktor kontrolü altında bulundurup, takviye etmek yerinde olur.

Başarıyı engelleyen bir diğer faktör de **bedensel, fikir ve fizyolojik bozukluklardır**.

Görme ve işitme bozuklukları çocuğu başarısız kılabilir. Sınıfta oturduğu yerden kara tahtadakileri göremeyen, veya kitabındaki yazıları seçemeyen çocuk, dersi nasıl takip etsin? Yine öğretmenin anlattıklarını duyamayan çocuk, dersi nasıl anlansın, nasıl tekrar etsin?

Tembel diye eziyet edilen, yıllarca ezilip cezalandırılan bazı çocuklarda, muayene sonucu, ağır işitme kayıtları, miyopluk, astigmatlık gibi kusurlar saptanmıştır.

Solunum güçlükleri, nefes darlığı, bademcik ve burun etleri, ayrıca sara, ansefalit veya menenjit gibi hastalıklar da başarıyı engelleyebilir. Tedavi veya ameliyattan sonra bu çocukların sorunlarının bazı hallerde tamamen, bazılarında da kısmen kaybolduğu gözlenmiştir.

Tıpkı bu rahatsızlıklar gibi, salgı bezlerindeki bozukluklar, özellikle tiroit veya böbrek üstü bezlerindeki salgı bozuklukları, çocuğun çabuk yorulmasına, dikkatinin dağılmasına ve süratli çalışmamasına neden olur.

Ağır çalışma, devamlı dikkatsizlik ve çabuk yorulma hallerinde derhal doktora başvurup, rahatsızlığın tedavi edilmesi gerekir.

Ateşli ve bulaşıcı hastalıklar bir yandan bünyeyi yordukları için, bir yandan da çocuğu okuldan uzaklaştırdıkları için çocuğun okul

başarısızlığına yol açabilirler. Uzun süre okula devam edemeyen çocukta geçici birtakım problemler görülebilir. Devamsızlığı sırasında öğretmenin anlattıklarını kaçırdığından dersi takip edemiyebilir, okuldan soğuyabilir, hastalığı sırasında ailenin ilgi kaynağı olması onda evde annenin yanında kalma arzusunu doğurabilir. Bu hallerde çocuğu tekrar okula bağlamak için aile ile öğretmenin ona yardım etmesi, eksikliklerini tamamlaması için yol göstermesi, çocuğun arkadaşları ile kaynaşmasını sağlaması şarttır.

Çocuğun sağlığını bozan bu haller, psikolojik bir takım problemler doğurdıkları gibi bazen sürmeneja da neden olabilirler. Bulaşıcı veya ateşli bir hastalıktan sonra nekahat devresinin çok kısa olması, çocuğun devamsızlığını telafi etmek için çok fazla çalışması, uzun süren yüksek ateş, şiddetli bir bronşit, tüberküloz, solunum bozuklukları, nefes darlığı, şiddetli barsak bozuklukları sürmeneja neden olabilir. Bazen de üstün başarı sağlamak için çok fazla çaba harcayanlarda, geç saatlere kadar ders çalışmak zorunda olanlarda, uykusunu tam alamayanlarda ve iyi gıda alamayanlarda, havası bozuk olan bir ortam içinde sürekli çalışanlarda da görülen aşırı bir yorgunluk halidir.

Sürmenaj teşhisi kcnan çocuk, bitkin durumdadır. Kaslarının zayıflığı, oyun oynamasını bile engeller. Hiçbir şeyden zevk almaz, neşesini kaybeder. Fikirlerini toparlayamaz, o zamana kadar gcyet iyi konuşan çocuk, kendini rahat ifade edemez. Verimi azalır, niha yet kaybolur. Hareketsizdir, yüzü soluktur, gözleri çöküktür. Asabidir, uykusunu kâbuslar böler. Bazen aşırı bir hareketlilik de görülebilir. Nadiren ateş, titreme, altını ıslatma gibi haller de görülebilir.

Genellikle bu aşırı yorgunluk halinin ilk belirtisi dikkatin dağılmasıdır, arkasından baş ağrıları ve uykusuzluk gelir. Derhal doktora gidildiği takdirde, mutlak istirahat, açık hava, bol ve iyi gıda ile çocuğun sorununa kesin çözüm getirilebilir.

Sürmenaj olarak adlandırılan aşırı yorgunluk hali ile asteni adını alan durgunluk halini karıştırmamak gerekir. Ruh hekimlerinin tanımına göre, bunlar yapı olarak devamlı yorgun, devamlı bitkin olan çocuklardır. Sabah yataktan yorgun kalkarlar. Hareketsizdirler, hiçbir şeye karşı ilgi duymazlar, hiçbir şeyden zevk almazlar. Bazı hallerde bu durgunluk, bir ruh hastalığının belirtisi sayılır. Derhal ruh hekimine başvurulmaması, rahatsızlığın zamanında teşhis edilmemesi, bu arada cezaların artması, çocuğun sorununu ağırlaştırır.

Psiko - motor dengesinde bozukluk olan, hareketlerinde denge-sizlik ve düzensizlik olan, aile ve öğretmen tarafından anlaşıl-

mayan bir grup çocuk daha vardır : Bunlar istikrarsız çocuklardır. İstikrarsız çocuklar, yerinde duramayan, uzun süre aynı yerde oturamayan, aynı iş üzerinde belli bir süre çalışamayan, sürekli hareket halinde olan, kolay sıkılan, dikkati çabuk dağılan, başladığı işi bitiremeyen çocuklardır. Okulda sevilen, sempati ile karşılanan, arkadaşlarını güldüren ve eğlendiren fakat zihinsel verimli az olan çocuklardır. Bunların da tedavisi, erkenden ele alındıkları takdirde mümkündür.

Bedensel rahatsızlıklar gibi, **ruhsal rahatsızlıklar** da, **duygusal ve ailevi sorunlar** da okul başarısızlığına yol açan faktörlerdir. Genellikle duygusal şoklar, çocuğun ruhsal dengesini bozar, okul başarısını ve ortamına uyumunu engeller. Anne, baba veya bir yakını kaybetme, çok sevilen bir aile bireyinin hastalığı, anne veya babanın çocuğu hazırlamadan uzun bir yolculuğa çıkması, anne ile babanın ayrılması, yeni bir kardeşin doğması, ailenin parasal düzeninin aniden bozulması, ani bir korku, ergenlik sorunları, çocuğun yaşamında derin yaralar açan duygusal şok örnekleridir. Durumun derhal fark edildiği hallerde aile, öğretmen ve ruh hekimi veya psikoloğun işbirliğiyle, çocuk kısmen de olsa ruh sağlığına kavuşabilir.

Ailenin bazı **eğitimsel hataları** da başarıyı engelleyecek nitelikte olabilir. Eğitimsel hataların başında ailenin çocuğa karşı ilgisizliğinden söz edilebilir. Bazı çocuklar okul dönüşü evde kendileri ile ilgilenecek hiç kimseyi bulmazlar. Anneleri ya ziyarettedir, ya komşuda, ya da işte. Evde hiçbir denetim olmadığından, derslerini bilip bilmediğini, ödevlerinin tamam olup olmadığını, okulda ne yaptığını soran yoktur. Hatta temizliği ile, aç veya tok oluşu ile ilgilenen yoktur. Bu çocuk başarının karşılığı olan ödülü, başarısızlığın sonucu olan cezayı görmediğinden, okula karşı aynı ilgisizlik kendisinde de belirir, okuldan soğur, ders çalışmaz olur. Kimse de ona neden çalışmadığını sormaz. Bu çocuktan okulda başarılı olması istenebilir mi? Kuşkusuz bu çocuğun yatılı bir okulda ilgili bir öğretmenin denetimi altında olması, kendi ailesi içinde gelişmesinden daha yararlı olur.

Çocuğun yaşamında en az ilgisizlik kadar zararlı olan bir diğer eğitimsel hata da, anne babanın çok sert, çok katı ve otoriter olmasıdır. Baskı yoluyla sağlanan disiplin ve saygının hiçbir değeri yoktur. Bu tip ailelerde çocuğun hiçbir hatası, hiçbir başarısızlığı hoşgörü ve anlayışla karşılanmadığı gibi çocuk her fırsatta azarlanır, eleştirilir, cezalandırılır veya dövülür. Dayak korkusu ile yaşayan, sadece kötü muameleye alışmış olan, evde söz hakkına dahi

sahip olmayan çocuktan başarı beklenebilir mi? Bu koşullarda yetişen çocuk okula, öğretmen ve arkadaş ortamına uymakta güçlük çeker. Ya pasif ve çekingen olduğundan uyumsuzluk gösterir, ya da isyankâr ve katı olduğundan arkadaşsız kalır. Evdeki baskıdan ötürü sınıfta alçak sesle konuşan, arkadaş grubunda sesini duyuramıyan pekçok öğrenci vardır. İlkokullarda öğretmen, aile, rehber üçlüsünün ortak çalışmaları ile ancak bu çocuğun sorunları giderilebilir. Bunun için de ailenin çocuğa karşı vaziyet alış şeklini değiştirmesi, ona aile ocağında yer vermesi, fikirlerine saygı göstermesi, ona söz hakkı tanınması, onda huzur ve güven duygusunu yaratması gerekir. Şefkat ve sevgi ile ele alındığı ve ailenin disiplin anlayışı değiştiği takdirde bu çocuğun normal bir gelişim eğrisi izlemesi mümkün olabilir.

Bir de, bu otorite ve baskı fikrinin tam karşıtı olan, özgürlük fikrinin yanlış anlaşılmasından doğan ve anarşiye yol açan aşırı şımartma halini ele alalım. Bu hal çocuğun gelişiminde ve kişiliğinin oluşmasında belki de otoriteden daha kötü, daha olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Çok şımartılan çocuk her zaman, her istediğine çaba harcamadan sahip olabilir. Ailede ne ona rehberlik eden vardır, ne de ona doğru ile yanlış öğretene. İderali ve amacı olmayan bir aile içinde, disiplin anlayışından ve gerçek ilgiden yoksun büyür. Hatta bazı hallerde evinde çok konfor vardır, evi çok sıcaktır, evin dışında üşümekten korkar, naziktir, herşeyden yemez, ona özel yemek pişer, soğuk su ile yıkanmayı sevmez, temizlik kavramına sahip değildir. Uzun süren tatiller yüzünden okula gitmediği günler olur. Geç yatar, istediği saate kadar oynar, kitap okur, belli bir programı yoktur, yatma-kalkma saatleri belirsizdir. Çocuk bolluk içinde sıkılır. Oyuncaklar çabasının ve çalışmasının ödülü değildir. İhtiyacını duymadığı pekçok şeye sahiptir. «Zavallı çocuk mutlu bir çocukluk yaşasın, yarın ne olacağı belli olmaz, biz görmedik o görsün.» şeklinde ifade edilen bir zihniyetle yetiştirilen bu çocuktan başarılı olması beklenebilir mi?

Çalışmak, kazanmak, hakketmek, çaba harcamak gibi kavramlardan yoksun olan bu çocuk, çürümüş bir meyva gibidir. Her yerde ve her zaman haklı, ukûla, terbiyesiz ve saygısız davranan bu çocuğun eğitilmesi için herşeyden önce ailesini incelemek, bu hatalı davranışın nedenlerini araştırmak, ailenin çocuk yetiştirme anlayışını düzeltmek gerekir. Çocuğun yaşam biçimini değiştirmek, olanaklarını sınırlamak, ona üstesinden gelebileceği sorumluluklar yüklemek, ona ev içinde bir görev vermek, kapris yaptığı hallerde yılmamak, kararlı davranmak gerekir. Herşeyden yemesini sağla-

mak, terbiye ve saygı kavramlarını kazandırmak, temizlik alışkanlığını şart koşmak, spor yaptırmak, izciliğe alıştırmak, onu enerjik kılmak şarttır.

Anne ile baba eğitim sistemlerini değiştirecek güce sahip değillerse, çocuğun aile ortamını değiştirmek, daha sağlıklı büyüyebileceği bir ailenin yanına veya bir yatılı okula koymak çocuğu topluma kazandırmanın yollarındandır.

Ailenin eğitimsel hatalarından söz ettikten sonra ğretmen, okul, idare, ders programı ve ğretim yöntemlerinde görülen pedagojik hataların da okul başarisızlığını doğurduğunu unutmamak gerekir. Örneğin, ders programının çok yüklü olması, pedagojik hataların en byklerindenidir. nemli olan çocuğun kafasını doldurmak değil, onu şekillendirmek, bilgisinden yararlanmasını sağlamaktır ve belli bir bilgiyi nerede bulabileceğini ona öğretmektir. Daha önce öğrendiklerini zmlemeden, yeni şeyler öğrenmesi gereken ocuk, yeni bilgiyi alamaz, alırsa da çok çabuk unuttur veya nerede ve ne zaman kullanacağını kestiremez. Bazen ocuk, sınıf düzeyinin altında bir gelişim düzeyinde olduğundan ders programını takip edemez, dersleri izleyemediğinden çabaları verimsiz kalır; bazen de tam aksine ocuk sınıf düzeyinin üstünde bir gelişim düzeyinde bulunduğundan ders programı kendisine çok hafif ve basit gelir, bu çocuğa herşey kolay gelir, dersleri çabuk kavradığından sıkılır, çaba harcamadan başarılı olmaya alışır. Her iki halde de ders programı çocuğa uygun olmadığından ocuk dersi ve okulu sevmez, başarisızlıklarla karşılaşır ve tembel damgasını yer. Bu tür çocukların sık sık okul değiştirdikleri ancak başarı durumlarında değişiklik olmadığı görülür. Bu ocuklar için hazırlanacak olan özel eğitim programlarında, onların gelişim düzeyleri, yetenek ve ilgileri göz önünde tutulmalıdır.

Ders programını ğrencilerinin kapasitesine göre ayarlamayı başaran öğretmenler de vardır. ocuk psikolojisini bilerek ve ğrencilerinin tümünü tanıyarak ğretim yapan, ilgili ve bilgili olan bu öğretmenler, uygun ğretim yöntemini seçerek, öğrencileriyle iyi ilişkiler kurarak, çocuklara çalışma alışkanlığını kazandırarak, ilkokulun temel işlevlerini yerine getirmesini sağlarlar.

Bu arada, olumsuz davranışları, bilgi yetersizliği, çocuklara ve mesleğine karşı ilgisizliğiyle öğrencileri başarisızlığa iten öğretmenlerin de bulunduğu bir gerçektir.

Ozellikle küçük sınıflarda dersi çocuğa cazip kılmak, öğrencinin ilgi ve dikkatini uyanık tutmak, ödüllendirme, teşvik etme ve iyi ödevleri değerlendirme gibi yöntemlerle okulu sevdirmek, öğretmenliğin temel ilkelerindedir. Bu ilkelere uygun olarak yetiştirilen,

ailesini, arkadaşını, öğretmenini, okul, yurt ve ulusunu sevmeyi öğrenen, çalışma alışkanlığına sahip olan, canla başla ve bir ideal uğruna çalışan, çalışmaktan zevk duyan normal çocuk başarılı olur.

«Tembellik» olarak adlandırılan okul başarısızlığını yaratan nedenleri inceledikten sonra, «Tembel çocuk» kavramını açıklamaya çalışalım.

Uzmanların tanımına göre, gerçek anlamıyla tembel çocuk, bütün yetenekleri gelişmiş olan, okul ve ailede gereken ilgiyi gören, görünürde bedensel, ruhsal ve zihinsel hiçbir sorunu olmadığı halde çalışmayan, çaba harcamıyan, çalışmamakta direnen ve bu durumdan memnun olan çocuktur. Bazen çocuğun çalışmamakta gösterdiği direnme çevresindekilere karşı isyan etme, onlara başkaldırma şeklinde açıklanabilir. Bu bilerek, isteyerek yapılan bilinçli bir tembelliktir. Bu tip tembelli khallerindeki, gerçek tembellik budur; çocuk yalnız okulda değil, evde de çalışmaz, oysa enerjisi bol, sağlıklı ve kuvvetlidir, dikkati yerindedir, çabuk yorulmaz, çaba harçayabilir, hatta istese başarılı da olabilir.

Özellikle gelişimin buhranlı dönemlerinde çok sık karşılaşılan bir durum olan bu tembellik halinin nedenlerini araştırmak ve saptanan nedene uygun bir eğitimsel müdahalede bulunmak yerinde olur. Çocuğun bu krizi atlatmasına, tembellik denen bu halin üstesinden gelmesine yardımcı olmak, aileye olduğu kadar öğretmene de düşen bir görevdir.

«Genç kuşağın, ışık almaya ve içine sindirmeğe elverişli kafasını yormadan, gerçeğin izleriyle besleyip süslemek en doğru yol olacaktır.»

A T A T Ü R K
